Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 04 Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії в галузі знань «05 – Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю «053 –Психологія» Корсакевичу Святославу Сергійовичу на підставі прилюдного захисту дисертації «Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі» 27 лютого 2024 року.

Корсакевич Святослав Сергійович, 1990 року народження, громадянин України, має дві вищі освіти: з психології – у 2012 р. завершив навчання в Київському університеті ім. Бориса Грінченка (Інститут психології і соціальної педагогіки) за спеціальністю «Психологія», де отримав диплом бакалавра та кваліфікацію практичного психолога та з правознавства (кваліфікація «юрист», диплом спеціаліста Університету економіки та права «КРОК», 2014 р.). З вересня 2016 по вересень 2022 років
– аспірант Інституту соціальної та політичної психології НАПН України заочної форми навчання за кошти фізичних осіб (2017-2018 рік був в академічній відпустці).

З 2014 року Святослав Сергійович працював викладачем та психологом у закладах загальної середньої та вищої освіти. З 2020 року працював у Державному закладі вищої освіти «Університет менеджменту освіти» НАПН України, обіймаючи посади методиста, викладача кафедри публічного управління і адміністрування, директора консультаційного центру Приймальної комісії та члена Ради із забезпечення якості освіти і освітньої діяльності. З 2016 року є членом ГО «Асоціація політичних психологів України». З 2021 року Корсакевич С.С. долучався до організації та ведення заходів проєкту АППУ «Експертний клуб», успішно брав участь у конкурсах АППУ, має відповідні здобутки. Був членом Ради молодих вчених Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Успішно закінчив

«Школу молодого науковця» Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України за підтримки «British Council». У 2021 р. Корсакевич С.С. здобув перемогу в номінації «Кращій аспірант» у конкурсі «Кращий молодий вчений та аспірант року» Інституту. Навесні 2023 р. був співорганізатором проєкту з профілактики емоційного вигорання волонтерів «Підтримка тим, хто підтримує», на реалізацію якого командою від АППУ було отримано грант в проєкті «Ідеятон» у рамках програми Британської Ради «Залучення молоді». Здобувач також задіяний у волонтерській діяльності Міжнародного товариства прав людини.

Дисертація виконана в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, м. Київ.

Науковий керівник: Губеладзе Ірина Гурамівна, доктор психологічних наук, старший дослідник, завідувач відділу психології мас та спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Здобувач має 15 одноосібних наукових публікацій за темою дисертації, із них 3 статті – у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України (які також включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus), 1 стаття в періодичному науковому виданні інших держав, що входять до Європейського Союзу, які включені до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, 2 публікації в збірнику конференцій держав, що входить до Європейського Союзу, та 9 публікацій – в інших наукових виданнях України.

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України:

1 Корсакевич, С. (2020). Політичне самовизначення молоді: соціально-психологічні особливості. *Проблеми політичної психології, 23* (1), 183–194. doi: https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-52 https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-52.

2 Корсакевич, С. (2021). Уявлення молоді про себе як про виборця у контексті політичного самовизначення: емпірична модель і її конфігурація. *Наукові перспективи, 10* (16), 402–411. doi: h

ttps://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-402-411.

3 Korsakevych, S. (2021). Psychological features of young people's perception of themselves as voters: a cognitive component. *Bulletin of Postgraduate education. Issue «Social and behavioral sciences», 18* (47), 65–78. doi: h ttps://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-18(47)-65-78.

Статті у міжнародних наукових виданнях, які входять до Європейського союзу:

4 Korsakevych, S. (2021). Self-determination in the conditions of the political system of Ukraine: reflection, political participation and political experience. *Věda a perspektiv, 1* (1), 229–236. doi: https://doi.org/10.52058/2695-1584- 2021-1(1)-228-236

Б) Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Корсакевич, С. (2021). Застосування факторного та кластерного стат.- мат. методу в ході дослідження психологічних особливостей молоді виборчого самовизначення молоді або типологія сучасного виборця. *IX Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави» (м. Київ, 24–25 листопада 2021 р.).* Київ: ІСПП НАПН України.
2. Корсакевич, С. (2021). Конфігурація самовизначення молоді у виборчому процесі: психологічні особливості – The configuration of self-determination of young people in the electoral process: psychological features. *X Міжнародна науково-практична конференція «Психолого- педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти» (м. Київ, 21 травня 2021 р.).* Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.
3. Корсакевич, С. (2021). Нормативно-правові акти (НПА) України, їх наслідки, як інструмент впливу на психіку громадян: екологічність та перспективи. *Всеукраїнський науково-методичний семінар: «Безпека особистості в цифровому середовищі: правові, психологічні та технологічні аспекти» (м. Київ, 07 квітня 2021 р.).* Київ: Державний науково-дослідний інститут МВС України.
4. Корсакевич, С. (2020). Проблема самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі. *Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково- практичної*

конференції молодих вчених «Наукова молодь-2020» (м. Київ, 21 жовтня 2020 р.) (с. 106–107). Київ: ФОП Ямчинський О. В.

5. Корсакевич, С. С. (2022). Проєкт з громадянської освіти і політичної просвіти дітей і молоді, молодших 18 років «М18 – Ми можемо більше». *Збірник наукових робіт учасників Всеукраїнського круглого столу «Комунікація і спілкування в XXI столітті» (22 лютого 2022 р.).* Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_29.
6. Корсакевич, С. (2020). Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі». *Збірник матеріалів наукової конференції «Наукові досягнення молоді: особливості та перспективи» (м. Тернопіль, 19 червня 2020 р.)* (с. 102–103). Тернопіль: ФОП Гуляєва В. М.
7. Корсакевич, С. (2021). Психологічні технології легітимації політичної влади і державницьких рішень в політичній комунікації. *Всеукраїнська відкрита науково-практична конференція «Сучасні політичні технології: досвід та перспективи реалізації в Україні» (м. Київ, 17 листопада 2021 р.)* (с. 110-114). Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України.
8. Корсакевич, С. (2019). Теоретичний аналіз політичного самовизначення як однієї з умов для власного волевиявлення молоді у виборчому процесі. *II Всеукраїнський конгрес із соціальної психології (з міжнародною участю) «Соціальна психологія сьогодні: здобутки і перспективи» (м. Київ, 7–8 листопада 2019 р.*). Київ: ІСПП НАПН України.
9. Корсакевич, С. (2021). Форма прямої демократії та механізм вирішення конфліктних питань місцевого значення – місцеві референдуми. *V Всеукраїнська конференція «Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості» (м. Київ, 10 грудня 2021 р.)* (с. 325-331). Київ: АМУ.
10. Korsakevych, S. (2020). The problem of political self-determination of youth:psychological features. *XIV International scientific and practical conference «The problem of political self-determination of youth: psychological features», «Multidisciplinary research» (Bilbao, Spain, 21–24 December 2020)* (pp. 429-431). Bilbao: Library of Congress Cataloging-in-Publication.
11. Korsakevych, S. (2021). Participation in the electoral process: self- perception, self-determination and representation of young people. *X International scientific and*

practical conference (Varna, Bulgaria, 07 June 2021), Varna.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці.

Андрущенко Тетяна Вікторівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної психології та міжнародних відносин факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Зауваження та рекомендації:

1. У підрозділі 1.3. автор доволі поверхово і фрагментарно описує чинники самовизначення щодо участі у виборчому процесі. На нашу думку, було б доцільно додати результати досліджень, які наочно демонструють вплив цих чинників на процес електорального самовизначення молоді.
2. У першому розділі автором представлено трикомпонентну структуру самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, проте на етапі емпіричного дослідження зазначені компоненти не знайшли свого розкриття, що з нашого погляду дещо знижує практичну значущість представленої роботи.
3. На с.76 автор пише «у ситуації виборчого процесу», хоча ні до, ні після не пояснює де ця «ситуація» починається, з чого складається та де завершується. Загалом у тексті зустрічаються терміни «політична ситуація», «електоральна ситуація», «ситуація виборчого процесу», при цьому автор не розмежовує їх за змістом, відмінностями.
4. Представлена автором (підрозділ 3.3) програма психологічного супроводу самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі за змістом в цілому заслуговує на схвалення, проте, з нашого погляду, її викладено у суто бюрократичному стилі без належного обгрунтування відповідних рекомендацій.

Разом із цим, вищенаведені зауваження і побажання не знижують загалом позитивну оцінку дисертації.

Петровська Інга Ростиславівна, доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

Зауваження та рекомендації:

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційної роботи, вважаємо за доцільне висловити *зауваження* та *коментарі критичного характеру:*

1. Перше положення Наукової новизни (с. 25) не узгоджується з авторською моделлю самовизначення молоді щодо участі у виборчих процесах (с. 59), яка описує структурні *компоненти* цього процесу (когнітивний, афективний, конативний). У науковій новизні ці компоненти визначено як *рівні* самовизначення.

2. Не достатньо чітко прописана процедура встановлення рівнів (низький, середній, високий) когнітивної індиферентності, когнітивної залученості, емоційної лабільності та чутливості, активної партиципації (с. 111, табл. 2.8) для різних типів виборців. Також, на с. 96-100 подано характеристику виокремлених п'яти типів виборців на основі кореляційного аналізу, однак у Додатках відсутні відповідні кореляційні таблиці. У Додатках відсутні таблиці з результатами порівняльного аналізу показників респондентів експериментальної та контрольної груп.

3. Для порівняння контрольної та експериментальної групи здобувач обґрунтовано використовує непараметричний U-критерій Манна- Уітні (с. 136), однак цей критерій не згадується у переліку використаних методів математично-статистичної обробки емпіричних даних ані у Вступі, ані у описі організації емпіричного дослідження (п. 2.1). Також, для перевірки на нормальність розподілу емпіричних даних був використаний критерій Колмогорова-Смірнова. Здобувач констатує (с. 75), що «розподіл відповідає нормальному, бо $p \leq 0,05$», однак розподіл емпіричних даних вважається нормальним, якщо $p > 0,05$ (приймається нульова гіпотеза про те, що відмінностей між теоретичним (нормальним) та емпіричним розподілом даних немає, тобто вони узгоджуються між собою). У Додатках доцільно було подати таблицю з результатами перевірки емпіричних даних на узгодженість

з нормальним розподілом.

4. У програмі психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі (табл. 3.1) доцільно було відобразити змістові блоки (модулі) та кількість годин/тематичних занять кожного з них, що покращило б сприйняття змісту Програми, який подано на с. 125-134.

5. Наявні огріхи цитування. Зокрема, при використанні цитат (с. 56, 59) не вказано сторінки (сторінкового інтервалу) для точного визначення місця цитованого тексту в джерелі. Також у тексті роботи зустрічаються описки та орфографічні помилки. Так, у Висновках (с. 156) зазначається, що програма психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі передбачає 36 *занять* (замість 36 *годин* як це визначено у табл. 3.1).

Усі наведені недоліки свідчать, здебільшого, про неуважність та не достатню ретельність здобувача при написанні тексту дисертації і мають бути враховані у перспективі при написання наукових робіт. Варто зазначити, що висловлені зауваження, хоч і стосуються важливих нюансів роботи, не є настільки критичними, щоби поставити під сумнів актуальність та новизну отриманих результатів.

Позняк Світлана Іванівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник відділу психології політичної поведінки молоді ІСПП НАПН України.

Зауваження та рекомендації:

В цілому рецензована робота видається оригінальним самостійним дослідженням за актуальною темою, результати якого відповідають поставленій меті, мають наукову новизну й практичне значення. Належно оцінюючи наукове та практичне значення дисертаційного дослідження С. С. Корсакевича, вважаємо за доцільне висловити такі зауваження:

1. Теоретичному аналізу підходів до вивчення самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі бракує звернення до соціально- та політико-психологічних досліджень феномена самовизначення взагалі та самовизначення щодо участі у виборчому процесі зокрема. Натомість, не

завжди доречними в тексті є історичні, соціологічні та правові екскурси, як, наприклад, обговорення права націй на самовизначення (с. 33), наведення соціологічних даних про ідеологічні вподобання молоді (с.34) або принципи політичної активності молоді (с.37), які зміщують фокус роботи і не дозволяють дисертанту належним чином представити концептуалізацію предмета дослідження. Розумінню сутності основного поняття дисертаційного дослідження заважає також оперування дисертантом такими поняттями, як «електоральне самовизначення», «самовизначення молоді як учасників виборчого процесу», «політичність», «уявлення молоді про себе як учасників виборчого процесу», «самовизначення під час виборів» без пояснення того, як вони співвідносяться з предметом дослідження.

2. Викликає питання також операціоналізація предмета дослідження. У наведеній автором моделі самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі (с. 76) занадто загально представлено показники кожного з трьох компонентів феномена, наприклад, «реальна участь у виборах» як показник конативної складової, «самоусвідомлення себе як виборця» як показник когнітивної складової самовизначення.

3. Брак презентації ґрунтовної операціоналізації предмета дослідження позначається на недостатній представленості в тексті дисертації обґрунтування як вибору інструментарію емпіричного дослідження, наприклад, застосування Методики діагностики рефлексивності А. В. Карпова та В. В. Пономарьової в контексті вивчення електорального самовизначення молоді, так і методу визначення саме тих п'яти психологічних особливостей самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, які пропонує дисертант.

4. Дисертанту варто було б представити текст авторської програми психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі в додатку, що, можливо, допомогло б з'ясувати причину очевидних розбіжностей, які виявляються при співставленні таблиці 3.1, де подано зміст програми (сс. 123-124), з її подальшим детальним описом на сс. 125-134 дисертації.

5. Текст дисертаційного дослідження недостатньо відредагований і містить

окремі стилістичні, граматичні та пунктуаційні помилки, а також не завжди коректні формулювання. Це стосується також оформлення списку використаних джерел та додатків.

Незважаючи на висловлені зауваження, дисертаційне дослідження Святослава Сергійовича Корсакевича є актуальним оригінальним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне значення й практичну цінність.

Чаплінська Юлія Сергіївна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник відділу психології масової комунікації та медіаосвіти ІСПП НАПН України.

Зауваження та рекомендації:

Тема особисто близька автору і пов'язана з його професійним досвідом, а відтак розумінням електорального процесу і особливостей роботи з молоддю зсередини.

Водночас робота не позбавлена певних дискусійних моментів.

1. Так, у першому розділі мало розкритим і проаналізованим є ключове поняття роботи «самовизначення щодо участі у виборчому процесі», при цьому автор активно оперує іншими дотичними поняттями «політичність», «політичне самовизначення», «електоральне самовизначення», «самовизначення під час виборів» тощо і приділяє їм значно більше уваги. При цьому не завжди зрозуміло, чи ці поняття вживаються як синонімічні, чи як ті, що знаходяться у певному співвідношенні.

2. В роботі автор активно оперує поняттями когнітивний, афективний і поведінковий компонент, проте у науковій новизні позначає їх як рівні, що далі в роботі не знаходить відображення і обґрунтування.

3. Не достатньо обґрунтованим виглядає підбір деяких методик, наприклад, методика «Соціальна сміливість», Методика емоційної спрямованості самооцінки за О.А. Білобрикіною, Методика діагностики рефлексивності (методика А. В. Карпова, В. В. Пономарьової), які спрямовані на визначення загальних рис особистості, проте не стосуються ситуації виборів чи електорального самовизначення.

4. Варто було б більше уваги приділити опису математичних процедур і

обґрунтування алгоритму виокремлення саме цих психологічних особливостей самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, про які йдеться на с. 111-113.

5. Співставлення змісту програми, наведеного в таблиці 3.1. на сторінках 123-124, з подальшим описом програми, зокрема назвами модулів, завдань до них, кількістю завдань викликає питання, чи мова йде про одну й ту саму програму. Оскільки в таблиці зазначено 32 теми протягом 36 годин, і не згадуються модулі. При цьому в подальшому описі йдеться про три модулі, які сумарно мають 21 завдання. При цьому очевидно, що одне завдання навряд чи може бути розділене на 2 окремих заняття.

6. Бракує чітких емпіричних даних щодо порівняння результатів замірів до та після проведення програми супроводу у контрольній і експериментальній групі.

7. В роботі є огріхи в описі джерел, оформленні додатків, певні не зрозумілі стилістичні конструкції, орфографічні та граматичні огріхи.

Втім, висловлені зауваження не применшують готовність дисертаційної роботи до захисту і її відповідність формальним вимогам до даного виду робіт.

Результати відкритого голосування щодо присудження Корсакевичу Святославу Сергійовичу ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»:

За присудження 4,

За відмову в присудженні 1.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Корсакевичу Святославу Сергійовичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Голова разової спеціалізованої вченої ради ДФ 04
доктор психологічних наук, професор В. Васютинський